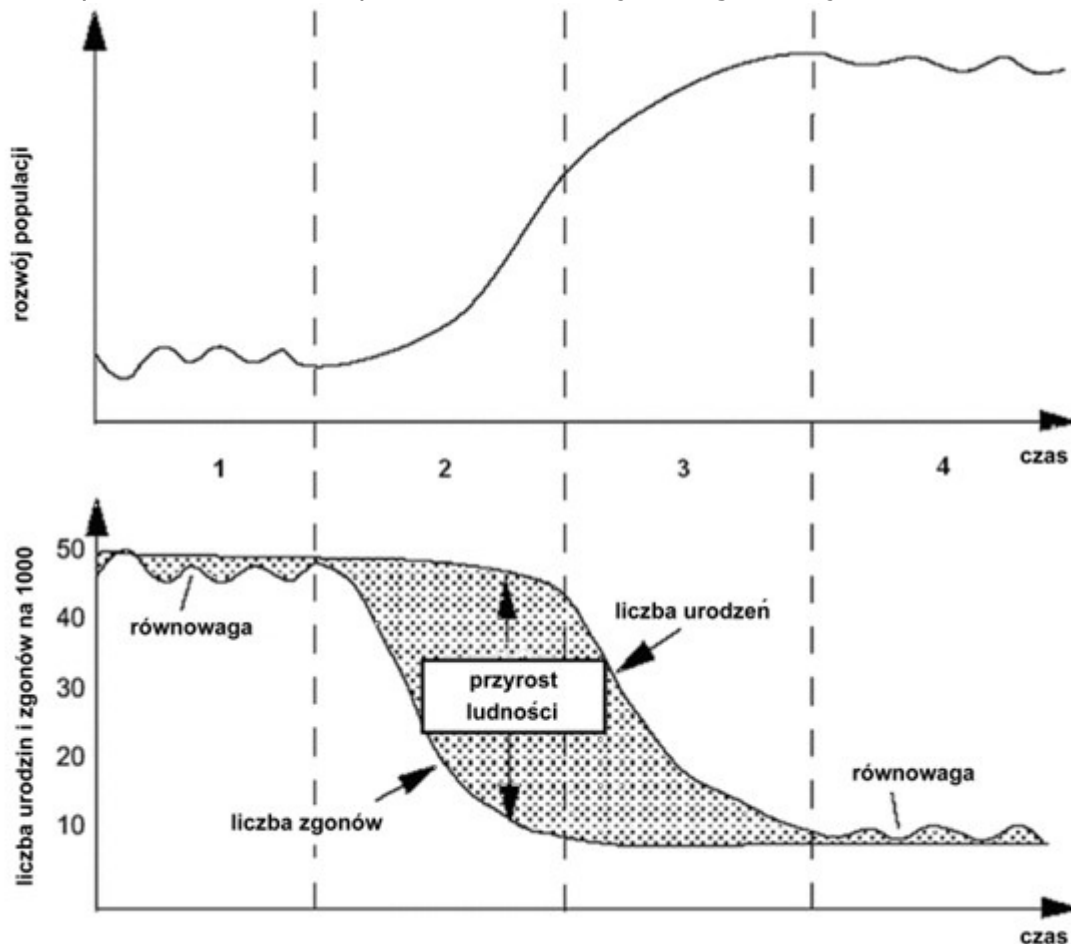

Dopiero poprawa warunków życia w Europie w XVII i XVIII wieku doprowadziło do stopniowego wzrostu liczby ludności zamieszkałej na starym kontynencie na skutek nadwyżki urodzeń nad zgonami. Lepsze warunki sanitarne zaowocowały zmniejszoną umieralnością. [4]

Procesy zmian demograficznych jako jeden z pierwszych opisał angielski ekonomista Thomas R. Malthus. Jego teza opublikowana w opracowaniu „An Essay on Population” głosi iż gwałtowny wzrost populacji, spowodowany nadwyżką urodzeń, może spowodować znaczne zużycie zasobów i w konsekwencji wyczerpać bogactwa naturalne niezbędne do życia.

T. Malthus swoją koncepcją położył fundamenty pod opracowanie teorii określanej współcześnie jako teoria transformacji demograficznej (przejścia demograficznego). [5]

Wykres 2. Cztero-fazowy model transformacji demograficznej

Źródło: wikipedia.org

Według koncepcji czterofazowej przedstawionej na powyższym wykresie 2., faza pierwsza rozwoju demograficznego charakteryzuje się naturalnym procesem odtwarzalności pokoleń. Zarówno natężenie urodzeń jak i zgonów w tej fazie utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie. Pierwsza faza jest charakterystyczna dla ludności o niskim stopniu rozwoju gospodarczego. [6]

W fazie drugiej występuje zmniejszanie się umieralności przy zachowaniu rozrodzności na wysokim poziomie. W fazie tej osiągnięcia medycyny znajdują swój wyraz przede wszystkim w zmniejszeniu natężenia zgonów. Fakt wolniejszych zmian obyczajów i świadomości zapewnia utrzymywanie rodności na poziomie zbliżonym do fazy pierwszej.

Charakterystyczne dla fazy trzeciej jest większe obniżenie poziomu dzietności od umieralności. Na przelomie fazy drugiej i trzeciej przyrost naturalny osiąga najwyższy poziom.

W fazie czwartej liczba urodzeń zbliża się do niskiego poziomu umieralności. Ilość zgonów jest bliska minimalnych wartości, co wynika głównie z rozwiniętej medycyny. W fazie tej pojawia się możliwość stabilizacji procesu reprodukcji na niskim poziomie przyrostu naturalnego.

Nie wyklucza się tu również sytuacji, w której ilość urodzeń będzie niższa od ilości zgonów. Jednak w przypadku długoterminowego utrzymywania się takiego stanu liczebność populacji może się zmniejszać. Taka sytuacja może być określana czasami mianem fazy piątej. Aktualnie większa część Europy znajduje się w takim położeniu.

W myśl powyższej teorii 4-ro fazowej mianem transformacji demograficznej lub demograficznego przejścia jest zwrot od wysokiej do niskiej umieralności i płodności.

Sytuację demograficzną krajów rozwijających się gospodarczo opisują pierwsze trzy fazy. Natomiast czwarta i piąta faza jest typowa dla obecnej sytuacji demograficznej krajów wysoko rozwiniętych.

2.2 Aktualna polityka demograficzna UE

Choć polityka rodzinna w Europie jest znana już w początkach XX wieku, [7] zastanawia fakt iż szersze zainteresowanie Unii Europejskiej zagadnieniem demografii ma swoje początki dopiero ok 2006 roku. [8]

Obecnie nie można mówić o jednej, europejskiej polityce rodzinnej, gdyż w tej dziedzinie państwa członkowskie obowiązuje zasada pomocniczości, w myśl której „Unia działa tylko wtedy, gdy jej działanie jest skuteczniejsze niż działanie podejmowane na szczeblu narodowym, regionalnym lub lokalnym”. [9]

Zakłada się, że każde państwo europejskie we własnym interesie prowadzi politykę rodzinną, którą określa tradycja, doświadczenie społeczne i kultura właściwa każdemu narodowi. Jedynym zagadnieniem aktualnie podejmowanym przez instancje europejskie jest dbanie o zgodność systemów ubezpieczeń społecznych, międzygeneracyjną solidarność oraz o problematykę łączenia życia zawodowego z rodzinnym. [10]

Interesujące jest spojrzenie na zagadnienia ludnościowe klasyka europejskiej filozofii Platona: „Najpierw ustalić musimy, jaka powinna być liczba mieszkańców, następnie porozumieć się co do tego, na ile i na jak wielkie części podzielić ich należy, po czym możliwie jak najrówniej rozdzielić między nich ziemię i siedziby. Ilość obywateli określi się we właściwy sposób, biorąc pod uwagę obszar kraju i sąsiadujące państwo. Obszar kraju powinien być taki, ażeby ziemia mogła zaspokoić skromne potrzeby mieszkańców — nie większy bynajmniej — a mieszkańców znowu musi być tylu, żeby mogli się obronić przed napaścią ościennych plemion i swym sąsiadom, jeżeliby zostali napadnięci, zdolni byli skutecznie przychodzić z pomocą.” [11]

Zgodnie z powyższą koncepcją w Europie istnieje silne lobby dążące do osiągnięcia „optymalnego światowego zaludnienia”. [12] Jedną z bardziej prężnie działających organizacji tego typu jest brytyjskie OPT (Optimum Population Trust). Grupa ta, posługując się wskaźnikiem zaludnienia (ha/osobę) uważa za optymalną liczbę ludzi od 2,7 mld do 5,1 mld osób. Natomiast zgodnie z dzisiejszymi trendami w 2050 roku na świecie będzie ponad 9 mld ludzi. W celu zmniejszenia prognozowanej populacji o 60% OPT propaguje posiadanie nie większej ilości dzieci niż dwójkę. [14] Jednakże przy aktualnej liczbie mieszkańców ziemi sięgającej ponad 6,8 mld ludzi taki plan może zostać zrealizowany tylko poprzez radykalną redukcję. [15]

3 Analiza sytuacji demograficznej

3.1 Ujęcie globalne

Niespełnająca piąta ludności świata (19%) zamieszkuje w regionach rozwiniętych (ponad 60% w Europie); pozostałe 81% stanowią mieszkańcy krajów rozwijających się, w tej liczbie 14% przypada na mieszkańców Afryki, 61% — Azji i Oceanii, niemal 9% — Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Proporcje te będą zmieniać się w przyszłości.

O kierunku zmian i prognozowanych wielkościach odpowiednich odsetków informują dane z poniższej tabeli 1. [16]

Tabela 1 Rzeczywista struktura ludności świata według kontynentów i krajów w roku 2004, oraz struktury przewidywane w latach 2025 i 2050 (w procentach)

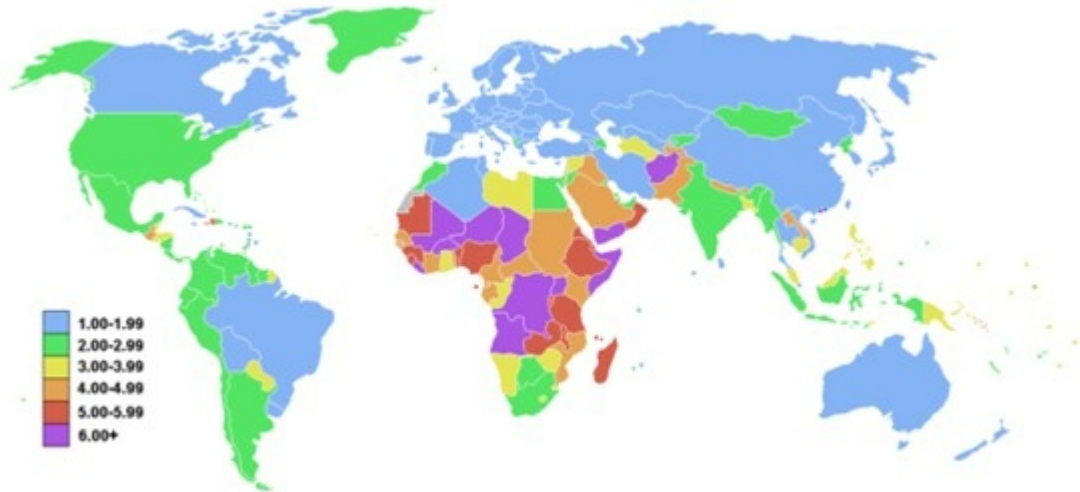
Kontynenty(kraje)	Lata		
	2004	2025	2050
OGÓŁEM [%]	100	100	100
Indie	17	17,2	17,6
Chiny	20,3	18,8	15,5
Azja i Oceania (bez Indii)	23,8	25	25,5

i Chin)

Ameryka Północna	5,1	4,9	4,9
Ameryka Łacińska i Karaiby	8,6	8,6	8,4
Europa	11,4	9,1	7,2
Afryka	13,8	16,6	20,9

Źródło: *World Population Features. Long-Range World Population Projections Based on the 1998 Revision*, United Nations, 1999; *2004 World Population Data Sheet of the Population Reference Bureau*, www.prb.org

Rysunek 1. współczynnik przyrostu naturalnego na świecie w 2009 roku

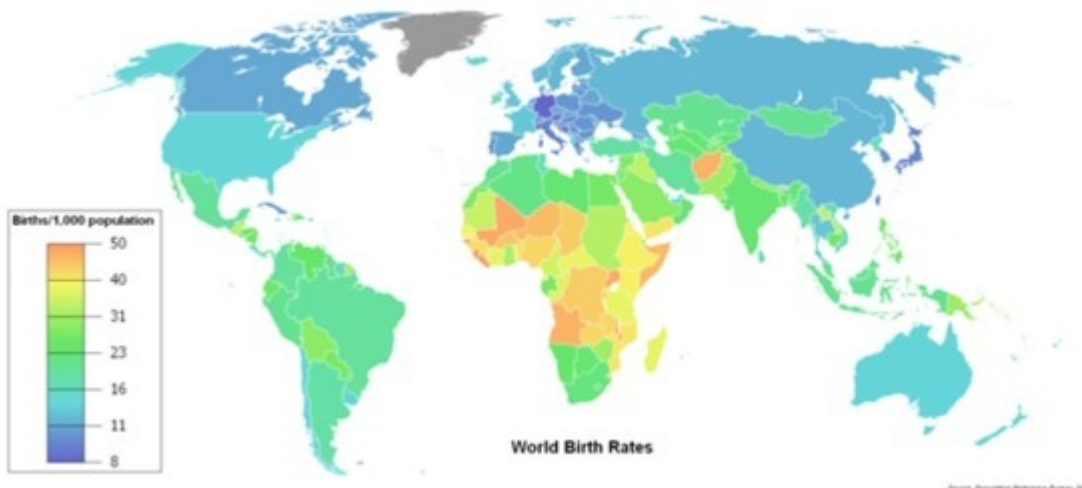

Źródło: wikipedia.org

Rysunek 1. zawiera mapę rozkładu współczynnika przyrostu naturalnego na świecie w roku 2009. Widać na nim wyraźną polaryzację pomiędzy Afryką i fragmentem Azji posiadające wskaźniki przyrostu znacznie przewyższające średnie oraz pozostałą część świata z pojedynczymi wyjątkami jak na przykład Stany Zjednoczone, Meksyk, Brazylia czy Argentyna.

Rysunek ten doskonale obrazuje także sytuację demograficzną Europy, która w zeszłym roku bez wyjątku osiągnęła wskaźnik przyrostu naturalnego poniżej 2.

Rysunek 2. współczynnik urodzeń na świecie w 2009 roku

Źródło: wikipedia.org

Powyższy rysunek 2. obrazuje rozkład współczynnika urodzeń żywych na 1000 mieszkańców naświetlając sytuację bardziej szczegółowo. Można tu wyraźnie zaobserwować jak jaskrawe są różnice pomiędzy ilością urodzonych dzieci w Europie, Japonii i Kanadzie w porównaniu do reszty świata.

3.2. Ujęcie Europejskie

Tabela 2. Przyrost naturalny w wybranych krajach Europy

"Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat, KE, ONZ, MFW, Nationmaster.com, micpohling.wordpress.com, Peteris Zvidrins Depopulation in the Baltic states report, European Commission Health Report on Latvia oraz FBI Factbook

nazwa kraju		lata							
skrót	nazwa pełna	1960/64	1970/74	1980/84	1990/94	2000/03	2004/05	2006/2008	2050*
EU-25		2,64	2,23	1,79	1,56	1,47	1,50	1,50	1,60
EU-15		2,67	2,23	1,72	1,50	1,50	1,55	1,65	1,61
NMS-10		2,47	2,21	2,19	1,87	1,30	1,25	1,46	1,58
BE	Belgia	2,64	2,07	1,61	1,62	1,63	1,64	1,64	1,70
CZ	Republika Czeska	2,22	2,14	2,01	1,72	1,16	1,23	1,42	1,50
DK	Dania	2,58	1,97	1,44	1,73	1,75	1,78	1,86	1,80
DE	Niemcy	2,46	1,77	1,48	1,32	1,35	1,37	1,36	1,45
EE	Estonia	2,09	2,13	2,12	1,67	1,35	1,40	1,61	1,60
EL	Grecja	2,25	2,33	2,02	1,37	1,27	1,29	1,44	1,50
ES	Hiszpania	2,86	2,87	1,94	1,30	1,26	1,32	1,41	1,40
FR	Francja	2,83	2,36	1,88	1,72	1,89	1,90	1,99	1,85
IE	Irlandia	3,91	3,84	2,92	1,99	1,95	1,99	2,01	1,80
IT	Włochy	2,50	2,37	1,55	1,28	1,26	1,33	1,34	1,40
CY	Cypr	3,47	2,38	2,46	2,35	1,54	1,49	1,43	1,50
LV	Łotwa	2,00	2,01	2,01	1,70	1,24	1,24	1,40	1,60
LT	Litwa	2,57	2,28	2,04	1,86	1,30	1,26	1,38	1,60
LU	Luksemburg	2,33	1,77	1,48	1,65	1,67	1,70	1,62	1,80
HU	Węgry	1,88	2,01	1,82	1,77	1,31	1,28	1,34	1,60
MT	Malta	3,16	2,21	1,98	2,02	1,58	1,37	1,40	1,60
NL	Holandia (Niderlandy)	3,17	2,15	1,52	1,59	1,72	1,73	1,74	1,75
AT	Austria	2,78	2,08	1,61	1,49	1,37	1,42	1,40	1,45
PL	Polska	2,76	2,24	2,33	1,93	1,28	1,23	1,32	1,60
PT	Portugalia	3,16	2,71	2,05	1,53	1,48	1,42	1,35	1,60
SI	Słowenia	2,25	2,14	1,91	1,38	1,23	1,22	1,41	1,50
SK	Słowacja	2,93	2,50	2,29	1,94	1,22	1,25	1,27	1,60
FI	Finlandia	2,68	1,64	1,68	1,82	1,74	1,80	1,84	1,80
SE	Szwecja	2,30	1,90	1,64	2,04	1,62	1,75	1,88	1,85
UK	Wielka Brytania	2,86	2,20	1,81	1,78	1,66	1,74	1,80	1,75
BG	Bułgaria	2,23	2,16	2,01	1,57	1,25	1,29	1,43	1,50
RO	Rumunia	2,10	2,65	2,18	1,55	1,28	1,29	1,32	1,50
HR	Chorwacja	2,12	1,93	1,90	1,55	1,34	1,35	1,41	1,85
TR	Turcja	6,18	5,68	4,36	2,99	2,42	2,20	2,29	1,85

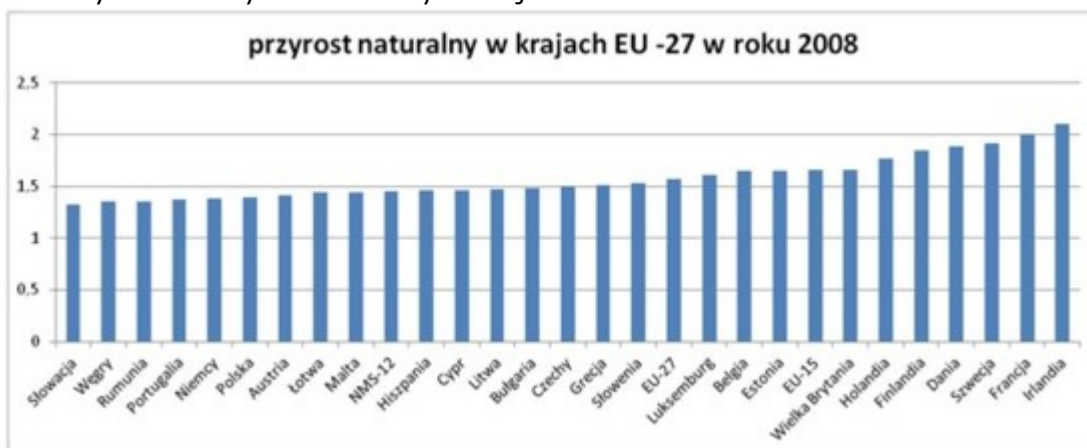
**prognozy

Tabela 2. prezentuje zmiany demograficzne w wybranych krajach z prognozą na 2050 rok. [17] Skrót EU-15 oznacza 15 państw Unii Europejskiej do roku 2004, w którym to przyjęto kolejne 10 krajów (NMS-10), w tym Polskę, tworząc EU-25.

Z analizy powyższej tabeli wynika, że w krajach rozwiniętych ewolucja procesów demograficznych rozpoczęła się wcześniej niż w pozostałych krajach, ale jednocześnie przebiegała znacznie wolniej i łagodniej. [19] Jednocześnie najnowsze dane Eurostatu ukazują niewielki wzrost wskaźnika przeciętnej dzietności w krajach UE-27, który wyniósł w 2008: 1,57.

3.2.1. Struktura przyrostu w poszczególnych krajach EU-27

Wykres 3. Przyrost naturalny w krajach EU -27 w roku 2008

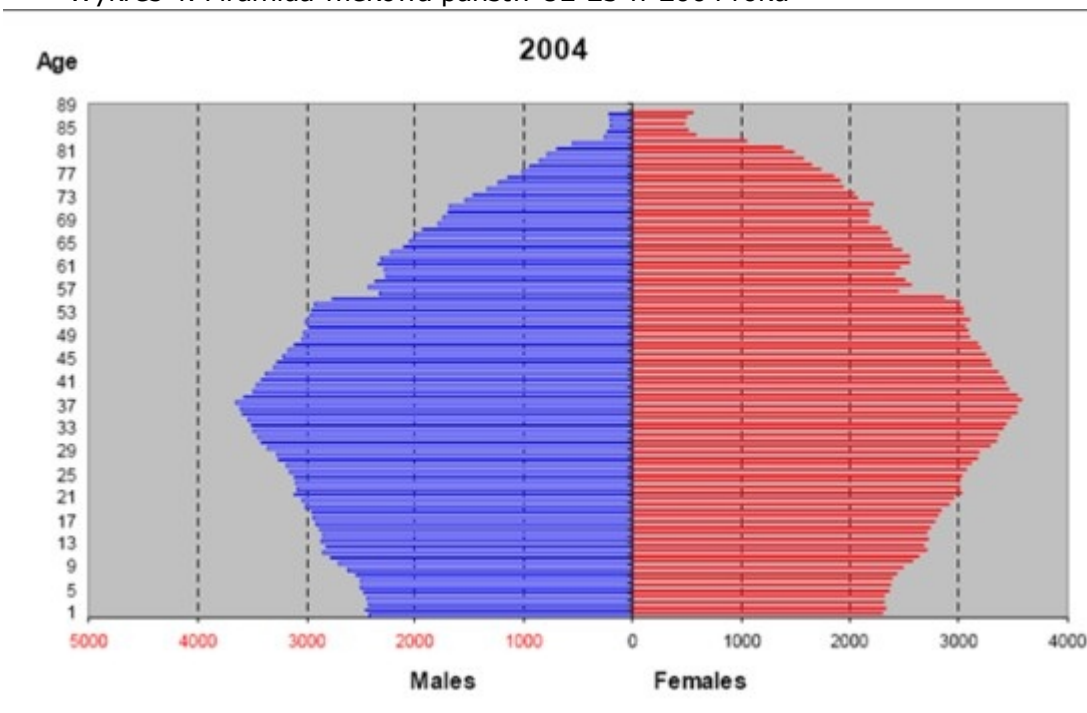
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat, KE, ONZ, MFW, Nationmaster.com, micpohling.wordpress.com, Peteris Zvidrins - Depopulation in the Baltic states report, European Commission Health Report on Latvia oraz FBI Factbook

Wykres 3. zawiera wskaźniki przyrostu naturalnego dla państw UE-27 za rok 2008. W kontekście przyrostu naturalnego w Unii Europejskiej istnieją dwie grupy krajów: jedna z umiarkowanie niskim wskaźnikiem w przedziale 1,6-1,9 urodzeń na kobietę, oraz druga z bardzo niskim wskaźnikiem rozrodczości w przedziale do 1,5 urodzeń na kobietę lub mniej. W tej drugiej słabszej grupie znajduje się aktualnie Polska z wynikiem 1,28 (dane za 2009). [20] Średnia dla UE-27 wynosi natomiast 1,57. [21] Interesujące są różnice pomiędzy uśrednionymi wskaźnikami przyrostu demograficznego krajów starej Unii (EU-15 - 1,66) a nowo przyjętymi krajami (NMS-12 — 1,45).

Ostatnio obserwowany wzrost współczynnika dzietności w Polsce jest — według demografów — wynikiem wchodzenia w wiek rozrodczy wyżu demograficznego lat 80' i nie oznacza odwrócenia ogólnej tendencji spadkowej. [22]

3.2.2. Struktura demograficzna Europy

Wykres 4. Piramida wiekowa państw UE-25 w 2004 roku

Źródło: Europe's demographic future: facts and figures, Commission of the European Communities, Brussels 2007

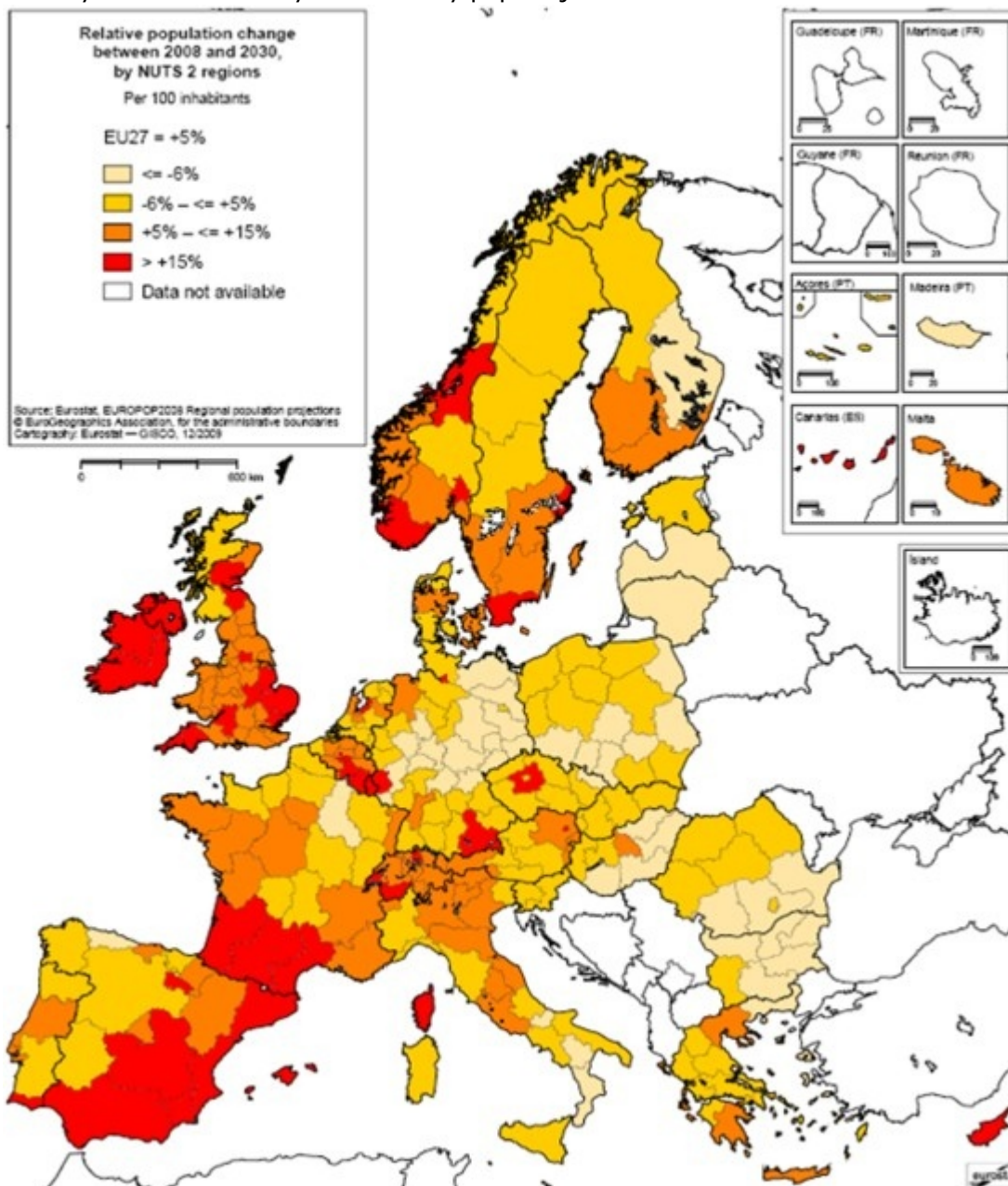
Powyższy wykres 4. przedstawia piramidę wiekową Europy w roku 2004. Widoczne na wykresie zmiany w liczbie urodzeń i zgonów, przy jednoczesnym wydłużaniu się przeciętnego trwania życia, powodują postępujący proces starzenia się ludności, mierzony rosnącym udziałem osób w wieku 65 i więcej lat w ogólnej liczbie ludności.

Rosnącemu udziałowi seniorów (w Europie co szósty mieszkaniec ma powyżej 65 roku życia — 15% ogółu) towarzyszy obniżający się odsetek dzieci w wieku poniżej 15 lat (17%). [23]

W większości krajów rozwiniętych już w połowie 2004 r. liczba osób starszych przekraczała liczbę dzieci. Wśród krajów europejskich największa przewaga seniorów nad osobami najmłodszymi jest notowana we Włoszech (14% ludności stanowią dzieci w wieku poniżej 15 lat, natomiast 19% — osoby starsze w wieku 65 lat lub więcej). [24]

3.2.3. Zmiany liczby ludności Europy

Rysunek 3. Przewidywane zmiany populacji UE-27 w latach 2008-2030

Źródło: Konstantinos Giannakouris, Population and social conditions, Regional population projections EUROPOP2008, Luxembourg 2010.

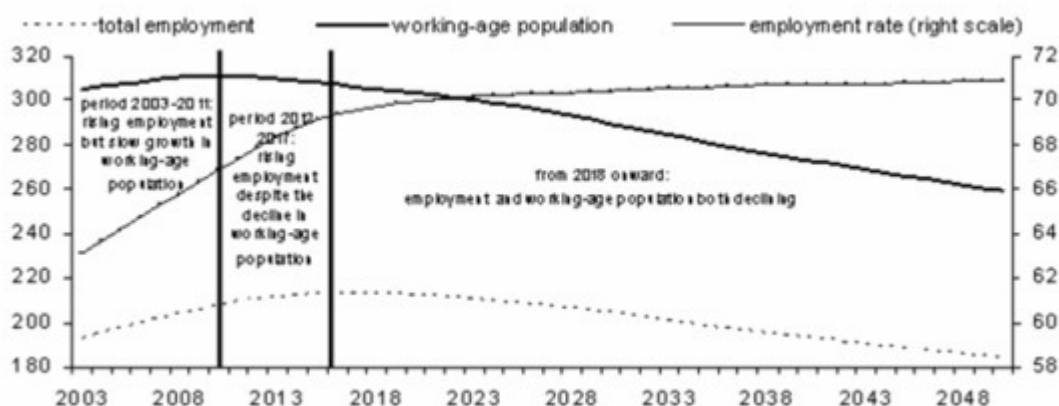
Rysunek 3. ilustruje przewidywane zmiany populacji UE-27 w latach 2008-2030. Prognozowany przez Eurostat kierunek zmian struktury demograficznej na kontynencie europejskim jest

jednoznaczny i negatywny w odniesieniu do pożądanego potencjału ludnościowego.

Jednym z walnych powodów takiego stanu rzeczy w Europie jest utrata znaczenia małżeństwa jako forma współżycia na rzecz nietrwałych nieformalnych związków. Ponadto małżeństwo zawierane jest w coraz późniejszym wieku co prowadzi w konsekwencji do opóźniania momentu rodzenia pierwszego dziecka, a w kolejnym etapie — do ograniczania się do jednego lub co najwyżej dwojga dzieci. Nierzadkie są także przypadki rezygnacji z dziecka w ogóle, czyli tzw. syndrom singla lub bezdzietność z wyboru. Godny podkreślenia jest przy tym fakt, że zgodnie z tabelą 1. i 2. największy regres w tworzeniu rodzin w ostatnich dwóch dekadach miał miejsce w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Warto zauważyć, że tempo negatywnych zmian demograficznych w Polsce na początku okresu transformacji było wprawdzie nieco wolniejsze niż w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej, ale od połowy lat dziewięćdziesiątych uległo znaczącemu przyspieszeniu. Jest to także silnie związane ze zmianą we wzorcach zawierania małżeństw i rozwoju rodzin w naszym kraju w kierunku zbliżonym do przeobrażeń notowanych w krajach najbardziej dynamicznych w tym względzie. [25]

3.2.4. Demografia a rynek pracy i dynamika rozwoju

Wykres 5. Przewidywana populacja ludzi w wieku produkcyjnym oraz zatrudnienia dla UE-25

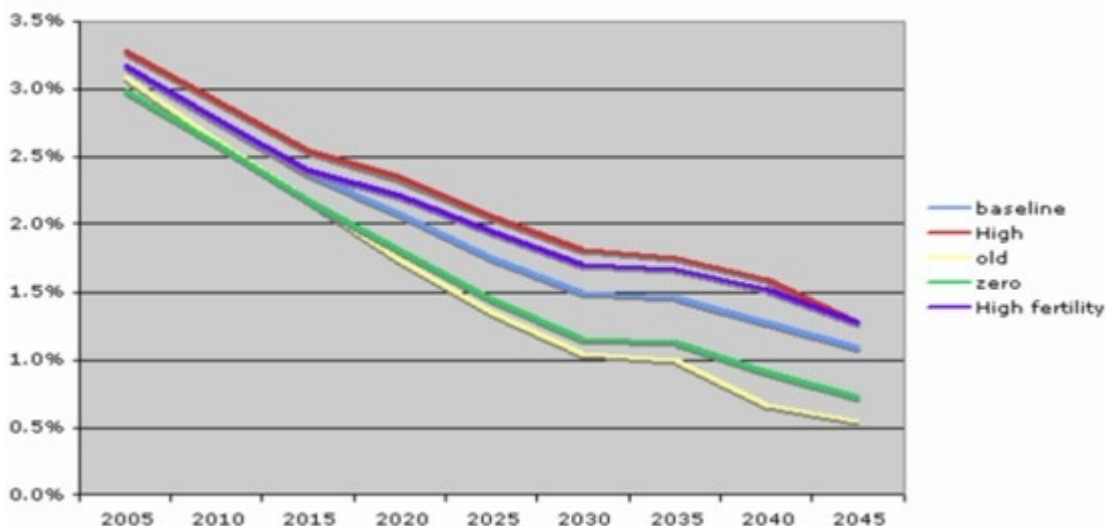

Źródło: Europe's demographic future: facts and figures, Commission of the European Communities, Brussels 2007

Wykresy 4. i 5. dobitnie ukazują, że liczba osób 60-letnich i starszych w populacji prawie podwoi się do roku 2030. W regionach rozwiniętych 20% populacji już przekroczyła 60 rok życia i do 2050 roku zwiększy się do 33%. Natomiast w regionach rozwijających się wskaźnik ten wzrośnie z 8% do 20%. [26]

Z kolei w samej Unii Europejskiej ok. 2020 roku liczba osób pracujących zrówna się z tymi na emeryturze. Od tego czasu, dysproporcja pomiędzy ludźmi pracującymi do nie pracujących, będzie się pogłębiać. Pytanie, do kiedy wytrzyma taki stan rzeczy, gdyż system emerytalno rentowy, który jest bardzo rozbudowany w większości państw Europy, już dzisiaj nastęrcza dużych problemów z utrzymaniem (np ZUS). [27]

Wykres 6. Przewidywany wzrost PKB dla UE-25 przy różnych scenariuszach demograficznych

Źródło: Europe's demographic future: facts and figures, Commission of the European Communities, Brussels 2007.

W powyższym wykresie 6. demografowie ocenili model zmian PKB dla wszystkich krajów UE-25, w którym przebieg wzrostu gospodarczego może być wyjaśniony przez zmiany w czasie różnych roczników, które składają się na całkowitą liczbę ludności. [30]

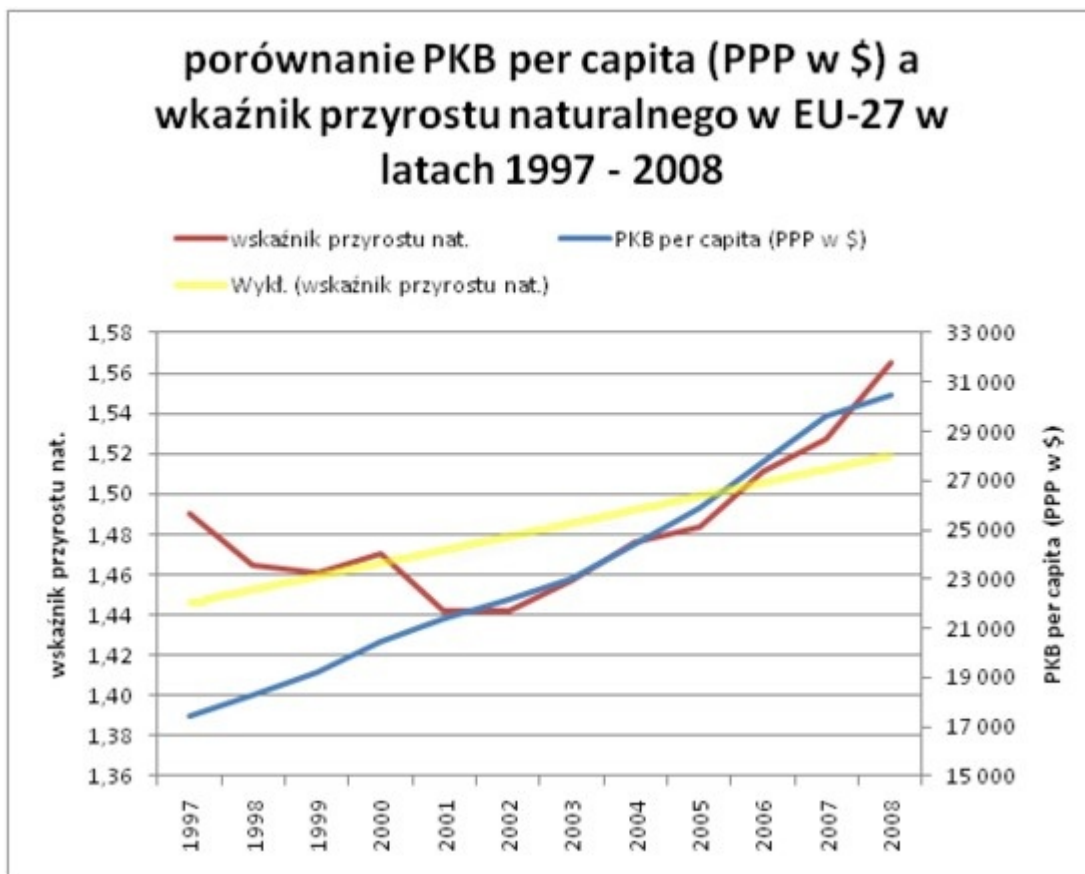
Wyniki zostały obliczone dla pięciu różnych wariantów:

1. linii bazowej (baseline) — przy zachowaniu aktualnych trendów
2. zerowej migracji (zero) — do analizy wpływu migracji
3. wysoki przyrost (high fertility) — zakładający wysoki przyrost naturalny
4. niska średnia długość życia (high) - scenariusza z niską średnią długość życia w celu maksymalnego zwiększenia liczby młodych
5. wysoka długość życia (old) - scenariusz, który łączy w sobie niską płodność z wysoką przewidywaną długością życia

Tendencja długoterminowa w zakresie tempa wzrostu jest negatywna niezależnie od przyjętego scenariusza. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest negatywny wpływ rosnącego udziału w populacji osób starszych. Więcej osób powyżej 65 roku życia oznacza niższe tempo wzrostu PKB na pracownika oraz wpływa na redukcję PKB na głowę mieszkańca, ze względu na malejący udział ludności w wieku produkcyjnym. [31]

Wnioskiem z powyższych badań jest stwierdzenie, iż zmiany struktury demograficznej Unii Europejskiej w dalszej perspektywie, mogą znacznie spowolnić wzrost gospodarczy. Niezbędnym przedsięwzięciem, staje się wtedy podniesienie wieku emerytalnego. [32]

Wykres 7 porównanie PKB per capita (PPP w \$) a wskaźnik przyrostu naturalnego w EU-27 w latach 1997-2008

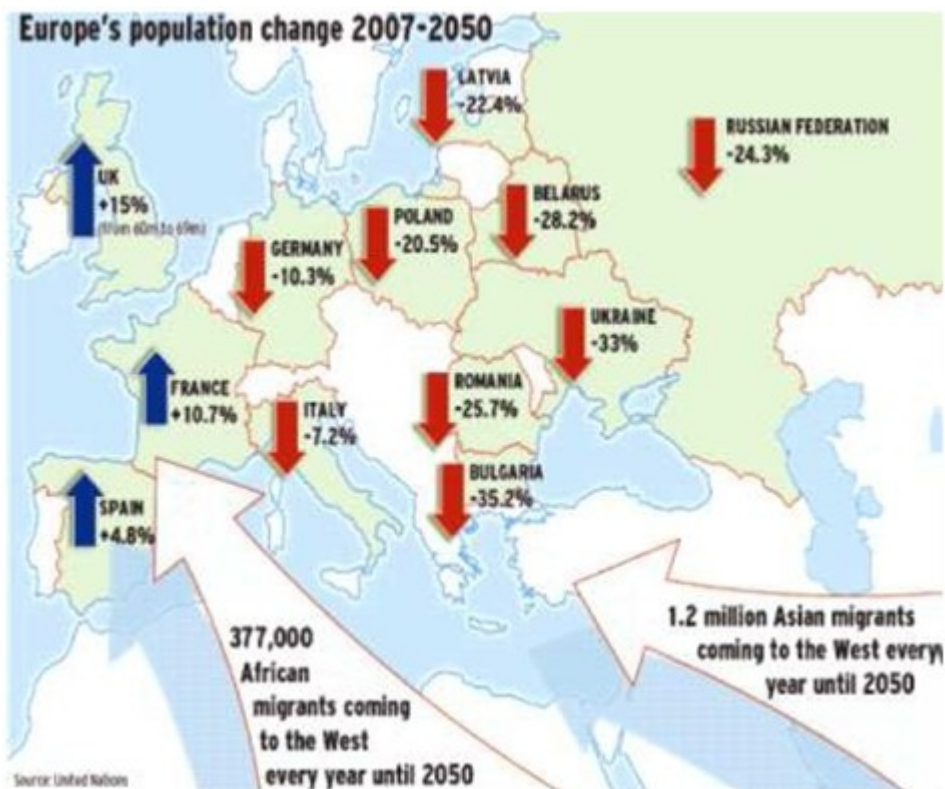

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat, ONZ, MFW oraz FBI Factbook

Na wykresie 7. Zestawiono zmiany wskaźnika przyrostu naturalnego oraz PKB per capita mierzonym w parytecie siły nabywczej dolara w latach 1997 – 2008 w krajach EU-27. Na niebiesko zaznaczono także trend zmian dzietności.

W rozpatrywanym okresie, ma miejsce niewielki wzrost uśrednionego wskaźnika dzietności (o 5%) przy bardzo wysokim wzroście PKB per capita (o 74%). Współczynnik korelacji pomiędzy wymienionymi wyznacznikami jest także dodatni i wynosi 74%. Pomimo pozytywnego wzrostu wskaźnika dzietności, wciąż jest on znacznie poniżej prostej zastępowalności pokoleń. W celu osiągnięcia tej granicznej wartości, konieczny byłby średni wzrost na poziomie 34% (licząc od stanu z roku 2008).

Rysunek 4. Zmiany populacji Europy w latach 2007-2050

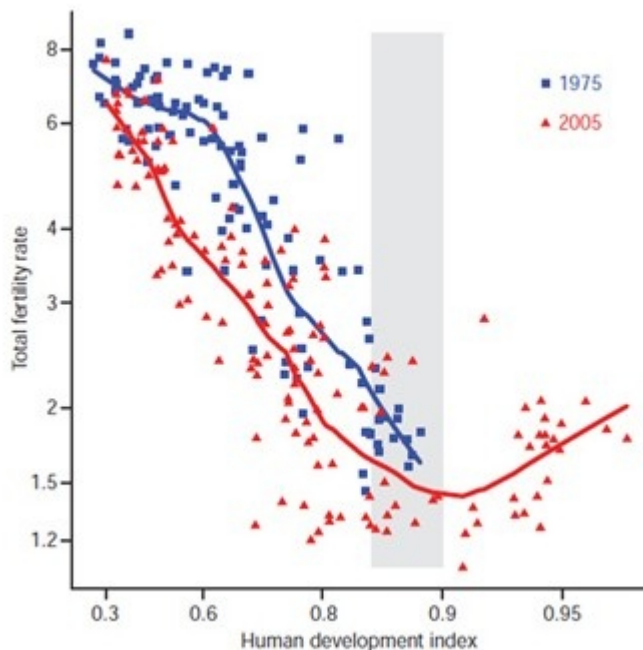
Źródło: J. Krupska, Sytuacja demograficzna Polski na tle świata i Europy, Warszawa 2005

Rysunek 4. Ilustruje ubytek obywateli Europejskich przy jednoczesnym masowym napływie ludności z Afryki i Azji. Duża część emigrantów poszukujących lepszych warunków bytowych zadowala się zasiłkami, które są stosunkowo łatwo dostępne na terenie zamożniejszych państw Europy w tym Francji, Szwecji i Wielkiej Brytanii. [33]

Ponadto dzietność wśród ludności napływowej znacznie przekracza rozrodczość rodzimych mieszkańców oraz asymilacja kulturowa imigrantów jest ograniczona, [34] co w dłuższej perspektywie może doprowadzić do powstania znacznych napięć na tle religijnym i etnicznym.

3.3 Czy jest możliwe odwrócenie tego trendu?

Wykres 8. Współczynnik dzietności a Wskaźnik Rozwoju Społecznego

Źródło: Ed Young. Współczynnik dzietności pnie się znowu w górę w najbardziej rozwiniętych krajach, dostępne w World Wide Web: <http://www.racjonalista.pl/> (z dn. 25.03.2010)

Autorem wykresu 8. jest Mikko Myrskylä z uniwersytetu w Pensylwanii. Na podstawie jego analizy można wysnuć wniosek iż w najbardziej zaawansowanych stadiach rozwoju społeczeństw, posiadanie dzieci wraca do łask. Profesor Myrskylä uważa, że niektóre najbardziej rozwinięte kraje, odwróciły swoje spadające współczynniki dzietności, prawdopodobnie poprzez poprawę równości płci oraz ułatwienie kobietom prowadzenia domu, przy jednoczesnym spełnieniu się w karierze zawodowej. [35]

Poseł Maciej Płażyński podkreślał, że „silna rodzina, duchowo i materialnie, to silny obywatel i silne państwo”. [36] W celu wzmocnienia rodziny politycy mają szeroki wachlarz instrumentów np.: [37]

- ∨ Najmocniej stymulującymi są mechanizmy podatkowe, polegające na uwzględnianiu osób, które podatnik ma na utrzymaniu. Można tu zastosować iloraz rodzinny lub kwotę wolną od podatku na każde dziecko.
- ∨ W większości krajów Europy, stosuje się powszechne, wypłacane niezależnie od dochodów, tzw. „alokacje” czyli zasiłki o charakterze inwestycji w dziecko. Państwo dopłaca wtedy każdej osobie wychowującej dziecko, określoną kwotą miesięcznie. Najczęściej, z każdym kolejnym dzieckiem kwota ta rośnie.
- ∨ Różnego typu zasiłki pomagające w utrzymaniu dziecka np.: porodowe, z okazji pójścia do szkoły, dla dziecka w wieku przedszkolnym, dla rodzin o niskich dochodach itp.
- ∨ Urlopy rodzicielskie i macierzyńskie, różnej długości i w różnym stopniu płatne.
- ∨ Zabezpieczenie emerytalne dla osób, które pracowały w domu wychowując dzieci.
- ∨ „Karty rodzin dużych” czyli specjalne „karnety” (powszechne wykorzystywane w krajach Starej Unii) ułatwiające życie rodzinom wielodzietnym, poprzez zniżki komunikacyjne, do muzeów, kin, teatrów, ośrodków sportowych itp.

4. Podsumowanie

W ciągu ostatnich 50 lat w Europie, wyraźnie rysuje się trend spadku dzietności. Jednocześnie, zmniejszyła się liczebność zawieranych małżeństw oraz wzrosła liczba rodzin rozbitych, które wychowują dzieci samotnie. Najważniejszymi przyczynami takiej sytuacji są: [38]

- ∨ wzrost standardu życia i zmniejszająca się liczba urodzeń,
- ∨ zwiększająca się długość życia (W regionach rozwiniętych 20% populacji przekroczyła 60 rok życia i do 2050 roku zwiększy się do 33%. W regionach rozwijających się wskaźnik ten wzrośnie z 8% do 20%),
- ∨ zwiększająca się liczba osób starszych, wpływają na zmniejszanie się ilości domowników (Średnia

liczba mieszkańców w rodzinie spadła i wynosi obecnie 2.8 w regionach rozwiniętych.),
~ migracje (175 milionów ludzi (3% światowej populacji) przebywa poza krajem urodzenia,
~ w 2001 roku liczbę uchodźców oszacowano na 20 milionów), „getta” niewykwalifikowanych emigrantów z Afryki oraz Azji,
~ coraz większa ilość rozwodów, osób kohabitujących, oraz samotnie wychowujących dzieci,
~ kobiety mają mniej dzieci i rodzą je w późniejszym niż dotychczas wieku,
~ wiek zawarcia związku małżeńskiego uległ zmianie i przesunął się z 25 na 29 rok życia we wszystkich regionach świata,
~ rozszerzenie się możliwości zatrudnienia dla kobiet

Ponadto, Andrzej Brodziak i Irena Krupa w artykule o zdrowiu publicznym, wymieniają następujące przyczyny zniechęcenia do posiadania więcej jak jednego dziecka: [39]

~ Jest to nie eleganckie, nie jest to modne.
~ Będzie to nam (mi) przeszkadzało w rozwoju, kształceniu, zabawie, spotkaniach towarzyskich, wyjazdach, organizowaniu sobie przyjemności.
~ Pochłonie to wiele moich zasobów finansowych, co uszczupli „moje osobiste” możliwości.
~ Jest to nudne i nieciekawe.
~ Inni się z takich wielodzietnych rodzin naśmiewają.
~ Nie ma to sensu w tym nieprzyjnym, trudnym, bezsensownym świecie.

Powyższe zjawiska są swoistym „ostatnim dzwonkiem” dla całej cywilizacji europejskiej. Omówione symptomy zakłócają podstawowe funkcje rodziny, w tym ekonomiczną, reprodukcyjną i społeczną. Wpływają również negatywnie na jej potrzeby związane z kwestiami zdrowia, wyżywienia, mieszkalnictwa, pomocy psychicznej i fizycznej oraz rozwoju osobistego. [40] Ponadto poprzez zaburzoną strukturę demograficzną, w Europie rodzi się groźny konflikt społeczny.

W celu ratowania starego kontynentu, polityka demograficzna państw Europy, musi uwzględnić powyższe trendy i potrzeby.

Jednym z rozwiązań może być oparcie strategii demograficznej na chrześcijańskich fundamentach cywilizacji Europejskiej, uwzględniającej niezbywalną wartość życia oraz rodzinę jako podstawowy filar tworzący narody. [41] Z kolei problematyka rodzina oraz edukacyjna powinna wtedy stanowić trzon każdej polityki socjalnej.

Inna możliwość zachowania równowagi demograficznej Europy to masowy napływ młodej ludności z krajów o wysokim przyroście naturalnym.

W celu osiągnięcia „populacyjnego optimum” [42] możliwe jest także masowe zastosowanie skutecznej kontroli urodzeń czyli: antykoncepcji, sztucznego zapłodniania, oraz sterylizacji.

Kolejny scenariusz jest futurystyczną wizją przyszłości. Poprzez zrewolucjonizowanie technologii produkcji (zarówno żywności jak i mieszkalnictwa) większość społeczeństwa mogłaby pracować mniej, będąc na dotychczasowej stopie życia i nie niszcząc środowiska. Trzeba tu zauważyć, że średnia gęstość zaludnienia Europy [bez Rosji] to 64 os/km², natomiast średnia światowa wynosi 45 os/km² [dla Azji zaś wskaźnik ten jest najwyższy i wynosi 116 os/km²], wnioskować stąd można, że miejsca dla wszystkich teoretycznie byłoby wystarczająco. [43]

5. Bibliografia:

1. Andrzej Glass, Harcerska droga do szczęścia, Główna Kwatera Harcerzy ZHR, Warszawa 2009
2. Raport: J. Dorbritz, C. Höhn, R. Naderi, The Demographic Future of Europe — Facts, Figures, Policies, Results of the Population Policy Acceptance Study (PPAS), Robert Bosch Foundation, Stuttgart 2005
3. Raport: Michał Boni, Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009
4. Raport: Europe's demographic future: facts and figures, Commission of the European Communities, Brussels 2007
5. Artykuł: Stanisław Jedynak , Demografia a etyka w perspektywie ekorozwoju — nadzie i niebezpieczeństwa, Lublin 2007
6. Artykuł: J. Krupska, Sytuacja demograficzna Polski na tle świata i Europy, Warszawa 2005
7. Artykuł: Irena Kowalska, Sytuacja demograficzna Polski na tle Europy i świata, SGH, Warszawa 2004

8. Raport: Highlights on health in Latvia, European Commission Health Report on Latvia, Brussels 2001
9. Raport : Peteris Zvidrins, Depopulation in the Baltic states, Centre of Demography, University of Latvia, 2009
10. Raport: Konstantinos Giannakouris, Population and social conditions, Regional population projections EUROPOP2008, Luxembourg 2010
11. Raport: Wyzwania dla narodowej polityki migracyjnej w kontekście UE., Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 2004
12. Platon, *Prawa*, Warszawa 1960
13. Overpopulation is a myth, dostępne w World Wide Web: <http://pop.org/> (z dn. 20.06.2010)
14. The World Factbook, dostępne w World Wide Web: <https://www.cia.gov/> (z dn. 12.03.2010)
15. Ed Young, Współczynnik dzietności pnie się znowu w górę w najbardziej rozwiniętych krajach, dostępne w World Wide Web: <http://www.racjonalista.pl/> (z dn. 25.03.2010)
16. Human Development Report 2009, dostępne w World Wide Web: <http://hdrstats.undp.org/> (z dn. 23.05.2010)
17. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, World Population Prospects: The 2008 Revision, dostępne w World Wide Web: <http://esa.un.org/unpp/> (z dn. 25.05.2010)
18. Towards sustainable and optimum populations, dostępne w World Wide Web: <http://www.optimumpopulation.org/> (z dn. 08.05.2010)
19. London School of Economics: Reduction of world population by between three to five billion people between now and 2050, dostępne w World Wide Web: <http://seeker401.wordpress.com/> (z dn. 25.05.2010)
20. Contraception cheapest way to combat climate change, dostępne w World Wide Web: <http://www.telegraph.co.uk/> (z dn. 25.05.2010)
21. Pielgrzymka parlamentarzystów na Jasną Górę, dostępne w World Wide Web: <http://kronika.sejm.gov.pl/> (z dn. 25.05.2010)
22. prof. n.med. Ludwika Sadowska, Obrona życia - dziedzictwa jedyne*g*o i niepowtarzalnego, dostępne w World Wide Web: <http://rodzina.dlapolski.pl/> (z dn. 25.05.2010)
23. Joanna Krupska, Polityka rodzinna w Europie, dostępne w World Wide Web: <http://www.zoliborz.eu/> (z dn. 23.05.2010)
24. Health Statistics > Fertility rate, total > births per woman (2002) by country, dostępne w World Wide Web: <http://www.nationmaster.com/> (z dn. 20.05.2010)
25. Janusz Anioł, Kiedy upadnie ZUS, dostępne w World Wide Web: <http://www.kurier.wzz.org.pl/> (z dn. 18.05.2010)
26. Zadłużenie ZUS w bankach komercyjnych wynosi 1,8 mld zł, dostępne w World Wide Web: <http://praca.gazetaprawna.pl/> (z dn. 20.05.2010)
27. Tackling Demographic Change, dostępne w World Wide Web: <http://ec.europa.eu/> (z dn. 02.04.2010)
28. World Population Features. Long-Range World Population Projections Based on the 1998 Revision, United Nations, 1999; 2004 World Population Data Sheet of the Population Reference Bureau, dostępne w World Wide Web: <http://www.prb.org/> (z dn. 15.05.2010)
29. Total Fertility Rate 1995 - 2005: Germany, Ireland, United Kingdom, dostępne w World Wide Web: <http://micpohling.wordpress.com/> (z dn. 23.05.2010)
30. Danuta Hübner, Europa musi być bliżej obywateli, dostępne w World Wide Web: <http://www.euractiv.pl/> (z dn. 02.04.2010)
31. Główne trendy rozwoju rodziny na świecie, dostępne w World Wide Web: <http://www.unic.un.org.pl/> (z dn. 03.04.2010)

32. Współczynnik dzietności, dostępne w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/> (z dn. 05.04.2010)
33. Andrzej Brodziak, Irena Krupa, Metodologia dziedziny „Zdrowie Publiczne” — część III, dostępne w World Wide Web: <http://e-learning5.webpark.pl/> (z dn. 07.04.2010)
34. Statistics data, dostępne w World Wide Web: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/> (z dn. 02.04.2010).

Zobacz także te strony:

[Idźcie, tylko, broń Boże, nie rozmnażajcie się](#)

[Współczynnik dzietności pnie się znowu w górę w najbardziej rozwiniętych krajach](#)

[Overpopulation: a Threat Caused by Religion](#)

[Strajk bocianów albo o becikowcach](#)

[Macierzyństwo - dramat z chórem w tle](#)

[Sytuacja demograficzna świata](#)

[Błogosławieństwo boże. O świadomym macierzyństwie](#)

Przypisy:

[1] Dane Eurostat

[2] Irena Kowalska, Sytuacja demograficzna Polski na tle Europy i świata, SGH, Warszawa 2004

[3] Op. cit.

[4] Irena Kowalska, Sytuacja demograficzna Polski na tle Europy i świata, SGH, Warszawa 2004

[5] Irena Kowalska, Sytuacja demograficzna Polski na tle Europy i świata, SGH, Warszawa 2004

[6] Op. cit.

[7] J. Krupska, Sytuacja demograficzna Polski na tle świata i Europy, Warszawa 2005

[8] Tackling Demographic Change, dostępne w World Wide Web: <http://ec.europa.eu/> (z dn. 02.04.2010)

[9] J. Krupska, Sytuacja demograficzna Polski na tle świata i Europy, Warszawa 2005

[10] Danuta Hübner, Europa musi być bliżej obywateli, dostępne w World Wide Web: <http://www.euractiv.pl/> (z dn. 02.04.2010)

[11] Platon, *Prawa*, Warszawa 1960

[12] Contraception cheapest way to combat climate change, dostępne w World Wide Web: <http://www.telegraph.co.uk/> (z dn. 25.05.2010), Stanisław Jedynek , Demografia a etyka w perspektywie ekorozwoju - nadzie i niebezpieczeństwa, Lublin 2007.

[14] Towards sustainable and optimum populations, dostępne w World Wide Web: <http://www.optimumpopulation.org/> (z dn. 08.05.2010)

[15] London School of Economics: Reduction of world population by between three to five billion people between now and 2050, dostępne w World Wide Web: <http://seeker401.wordpress.com/> (z dn. 25.05.2010)

[16] *World Population Features. Long-Range World Population Projections Based on the 1998 Revision*, United Nations, 1999; *2004 World Population Data Sheet of the Population Reference Bureau*, www.prb.org.

[17] Główne trendy rozwoju rodziny na świecie, dostępne w World Wide Web: <http://www.unic.un.org.pl/> (z dn. 03.04.2010). Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the UN Secretariat, *World Population Prospects: The Racionalista.pl*

2008 Revision, dostępne w World Wide Web: <http://esa.un.org/unpp/> (z dn. 25.05.2010).

[19] J. Krupska, Sytuacja demograficzna Polski na tle świata i Europy, Warszawa 2005

[20] The World Factbook, dostępne w World Wide Web: <https://www.cia.gov/> (z dn. 12.03.2010)

[21] Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat oraz CIA Factbook

[22] Raport: Michał Boni, Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009

[23] Europe's demographic future: facts and figures, Commission of the European Communities, Brussels 2007

[24] J. Krupska, Sytuacja demograficzna Polski na tle świata i Europy, Warszawa 2005

[25] Irena Kowalska, Sytuacja demograficzna Polski na tle Europy i świata, SGH, Warszawa 2004

[26] Europe's demographic future: facts and figures, Commission of the European Communities, Brussels 2007

[27] J. Dorbritz, C. Höhn, R. Naderi, The Demographic Future of Europe - Facts, Figures, Policies, Results of the Population Policy Acceptance Study (PPAS), Robert Bosch Foundation, Stuttgart 2005.

Janusz Anioł, Kiedy upadnie ZUS, dostępne w World Wide Web: <http://www.kurier.wzz.org.pl/> (z dn. 18.05.2010). Zadłużenie ZUS w bankach komercyjnych wynosi 1,8 mld zł, dostępne w World Wide Web: <http://praca.gazetaprawna.pl/> (z dn. 20.05.2010).

[30] Europe's demographic future: facts and figures, Commission of the European Communities, Brussels 2007

[31] Op. cit.

[32] Op. cit.

[33] Konstantinos Giannakouris, Population and social conditions, Regional population projections EUROPOP2008, Luxembourg 2010

[34] Raport: Wyzwania dla narodowej polityki migracyjnej w kontekście UE., Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 2004

[35] Ed Young, Współczynnik dzietności pnie się znowu w górę w najbardziej rozwiniętych krajach, dostępne w World Wide Web: <http://www.racjonalista.pl/> (z dn. 25.03.2010)

[36] Pielgrzymka parlamentarzystów na Jasną Górę, dostępne w World Wide Web: <http://kronika.sejm.gov.pl/> (z dn. 25.05.2010)

[37] Joanna Krupska, Polityka rodzinna w Europie, dostępne w World Wide Web: <http://www.zoliborz.eu/> (z dn. 23.05.2010)

[38] Główne trendy rozwoju rodziny na świecie, dostępne w World Wide Web: <http://www.unic.un.org.pl/> (z dn. 03.04.2010)

[39] Andrzej Brodziak, Irena Krupa, Metodologia dziedziny 'Zdrowie Publiczne' - część III, dostępne w World Wide Web: <http://e-learning5.webpark.pl/> (z dn. 07.04.2010)

[40] Op. cit.

[41] prof. n.med. Ludwika Sadowska, Obrona życia - dziedzictwa jedyne i niepowtarzalne, dostępne w World Wide Web: <http://rodzina.dlapolski.pl/> (z dn. 25.05.2010). Andrzej Glass, Harcerska droga do szczęścia, Główna Kwatera Harcerzy ZHR, Warszawa 2009

[42] INTERNATIONAL STATEMENT, dostępne w World Wide Web: <http://www.optimumpopulation.org/> (z dn. 08.05.2010)

[43] Gęstość zaludnienia, <http://pl.wikipedia.org/> (z dn. 20.06.2010).

Overpopulation is a myth. Part 1. The White Pestilence, dostępne w World Wide Web: <http://pop.org/> (z dn. 20.06.2010)

Łukasz Olko

Student zarządzania SGH

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 04-07-2010)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,7385) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,7385>)

Contents Copyright © 2000-2010 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2010 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl